

Arkadiusz Głowacz

ELEMENTY EDUKACJI REGIONALNEJ W PROGRAMIE MATURY MIĘDZYNARODOWEJ

Zarys treści: Artykuł jest poświęcony problemowi wprowadzania elementów wiedzy o regionie do programu nauczania o charakterze uniwersalnym i ponadnarodowym. Analiza podstawy programowej najpopularniejszych przedmiotów systemu Matury Międzynarodowej prowadzi do wniosku, że lekcje geografii są najlepszą okazją przekazania treści regionalnych zalecanych m.in. przez polskie MEN¹. W pracy zostały zaprezentowane propozycje połączenia ponadnarodowego charakteru Matury Międzynarodowej z elementami edukacji regionalnej. Praca jest także próbą zabrania głosu w dyskusji na temat relacji procesów globalizacyjnych i starań o zachowanie odrębności kulturowej regionów.

Słowa kluczowe: edukacja regionalna, Matura Międzynarodowa, szkoła średnia, program nauczania, ścieżka międzyprzedmiotowa

Key words: regional education, International Baccalaureate, upper secondary school, teaching programme, interdisciplinary path

Edukacja regionalna w polskiej szkole

Edukacja regionalna nie występuje w polskim systemie oświaty jako osobny przedmiot, ale jest realizowana w postaci ścieżki międzyprzedmiotowej o nazwie „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie”. Wiedza o regionie jest przekazywana stopniowo na wszystkich etapach kształcenia począwszy od szkoły podstawowej, poprzez gimnazjum aż po szkołę ponadgimnazjalną.

¹ Dokumenty zawierające zalecenia dotyczące edukacji regionalnej były wydawane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (MENiS). Obecna (w roku 2008) nazwa tej instytucji to Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN).

Korzyści płynące z wprowadzenia do systemu oświaty treści związanych z najbliższym otoczeniem ucznia są wskazywane w rozlicznych publikacjach skierowanych zarówno do szerokiego grona odbiorców, jak i do konkretnej grupy – nauczycieli, ludzi nauki czy polityki. W tabeli 1 zestawiono wybrane argumenty dowodzące potrzeby edukacji regionalnej. Cytaty pochodzą z publikacji wydanych po roku 2000, niemniej

Tab. 1. Argumenty przemawiające za wprowadzeniem edukacji regionalnej do programów nauczania

Table 1. Arguments supporting the introduction of regional education into school curricula

Autor / author	Rok wydania / year of issue	Argument przemawiający za wprowadzeniem edukacji regionalnej do programów nauczania / arguments supporting the introduction of regional education into school curricula
Sielatycki	2001	„Edukacja regionalna i edukacja europejska są niezwykle wartościowym i elementami tworzącymi edukację narodową. Młody Polak, wzbogacający własną tożsamość narodową poczuciem przynależności do małej regionalnej ojczyzny, jak i szerszej wspólnoty europejskiej staje się bardziej otwarty, tolerancyjny, a przede wszystkim bogatszy duchowo.” “Regional education and European education are extremely valuable elements that together form a national education. A young Pole, who enriches his or her national identity with a sense of attachment to his or her small, regional homeland as well as to a wider European community, becomes more open-minded tolerant, and above all -spiritually richer.”
Królikowski	2001	„Edukacja regionalna stwarza możliwość poznania przez uczniów własnego dziedzictwa kultury, podniesienia poziomu edukacji kulturalnej, budzenia szacunku wobec tradycji, przygotowania do twórczego uczestniczenia w życiu kulturalnym.” “Regional education gives students an opportunity to discover their own cultural heritage, raise their level of cultural education, acquire a respect for tradition, and prepare for a productive role in cultural endeavors.”
Olbert	2000	„W edukacji regionalnej w sposób szczególnie przejawia się podmiotowość człowieka, jego niepowtarzalność jako osoby - skonkretyzowanego twórcy historii i kultury, rozumianej również jako zespół procesów zachodzących w najbliższym środowisku ucznia i nauczyciela.” “Regional education is where human subjectivity manifests itself in a particular way. Subjectivity is defined here as the uniqueness of a person - a unique creator of history and culture, understood as a set of processes operating in the close environment of a student and a teacher.”
Sopot-Zembok, Nocoń	2000	„Wykorzystanie regionalizmu w dydaktyce szkolnej to nie tylko uwzględnianie w procesie nauczania geografii, historii lokalnej, literatury, języka, postaci, folkloru, obyczajów itp. elementów charakterystycznych dla regionu. To przede wszystkim kształtowanie etycznego stosunku do „małej ojczyzny” i przekazywanie dziedzictwa kulturowego poprzez przyjęcie wartości tkwiących w bezpośrednim, przyrodniczym i kulturowym otoczeniu człowieka.” “The use of regionalism in academics is not merely the consideration of elements typical of a region such as local history, literature, language, local characters, folklore, and customs in the process of teaching geography. First and foremost, it is the formation of an ethical attitude towards the “little homeland” and the transmission of cultural heritage through the adoption of values inherent in the immediate natural and cultural context of a given person.”

Źródło: Sielatycki 2001, Królikowski 2001, Olbert 2000, Sopot-Zembok, Nocoń 2000

Source: Sielatycki 2001, Królikowski 2001, Olbert 2000, Sopot-Zembok, Nocoń 2000

jednak podobną problematyką zajmowano się już w czasie dwudziestolecia międzywojennego. W 1923 r. w programach szkolnych można było znaleźć m.in. zapis o obowiązku uzupełniania historii Polski przykładami z własnej okolicy (Tabo 2006). W okresie PRL treści regionalne były konsekwentnie spychane na dalszy plan w oficjalnych programach kształcenia. Dopiero lata 90. XX w. przyniosły renesans edukacji regionalnej.

Obecnie edukacja regionalna jest już nie tylko zalecanym przez dydaktyków elementem kształcenia, ale umocowanym prawnie, obligatoryjnym komponentem programów nauczania. Rangę edukacji regionalnej podkreśla fakt, że cele przez nią wypełniane znalazły się w preambule do „Ustawy o systemie oświaty” z 1991 r.: „Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata.” Uściślenie zadań i treści edukacji regionalnej miało miejsce dzięki wprowadzeniu w 1995 r. przez MEN dokumentu „Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe”. Dopiero jednak w ramach późniejszej reformy oświaty problematyka regionalna została włączona do programu dydaktyczno-wychowawczego na wszystkich szkolnych etapach edukacyjnych (Repsch 2000).

Aby móc skutecznie poszukiwać elementów wspólnych edukacji regionalnej i programu Matury Międzynarodowej, należy w pierwszej kolejności zaznajomić się z celami nauczania i zalecanymi treściami edukacji regionalnej w polskiej szkole średniej.

Cele edukacyjne:

1. Poznawanie własnego regionu, w tym dziedzictwa kulturowego, jako część Polski i Europy.
2. Pogłębianie więzi ze swoim środowiskiem, regionem, krajem.
3. Kształtowanie tożsamości regionalnej w kontekście wartości narodowych i europejskich.
4. Przygotowanie do dojrzałego życia w strukturach regionalnych, narodowych, państwowych i europejskich.
5. Rozwijanie szacunku wobec innych wspólnot regionalnych, etnicznych i narodowych.

Treści nauczania:

1. Dzieje regionu na tle historii Polski i Europy.
 2. Specyfika przyrodnicza, społeczna, ekonomiczna, kulturowa regionu w relacji z innymi regionami Polski i Europy.
 3. Przeszłość regionu, jego dziedzictwo kulturowe jako podstawa rozumienia współczesności regionu.
 4. Perspektywy i szanse rozwoju regionu we współpracy krajowej i międzynarodowej.
 5. Promocja regionu w kraju i za granicą.
- („Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe”, Dz. U. Nr 61 z dn. 19.06.2001r. poz. 625)

Zamierzeniem autora jest wskazanie sposobów realizacji wymienionych celów i treści w ramach programu Matury Międzynarodowej.

System Matury Międzynarodowej

Na skutek przeniesienia znaczenia terminu „matura” z polskiego systemu można by odnieść wrażenie, że Matura Międzynarodowa jest jedynie egzaminem kończącym szkołę średnią, z tą różnicą, że przeprowadzają ją gremia międzynarodowe. W rzeczywistości jednak jest to dwuletni kompleksowy program edukacyjny, a do wyniku końcowego ucznia są wliczane jego osiągnięcia obserwowane i dokumentowane w ciągu całych dwóch lat. Nie ma zatem możliwości otrzymania świadectwa Matury Międzynarodowej bez pełnego uczestnictwa w dwuletnim cyklu kształcenia.

Program Dyplomowy Matury Międzynarodowej jest kursem przeznaczonym dla osób w wieku między 16 a 19 rokiem życia. Nie jest wzorowany na żadnym systemie państwowym, ale jest połączeniem wybranych elementów szkolnictwa przeduniwersyteckiego wielu krajów świata. Maturę Międzynarodową można zdawać w trzech językach: angielskim, francuskim i hiszpańskim. W roku 2006 w programie uczestniczyły 1443 szkoły, a liczba maturzystów przekroczyła 30 tys. (zgodnie z *Diploma... 2006*). Strukturę systemu nauczania przedstawia się za pomocą sześcioboku (Ryc. 1).

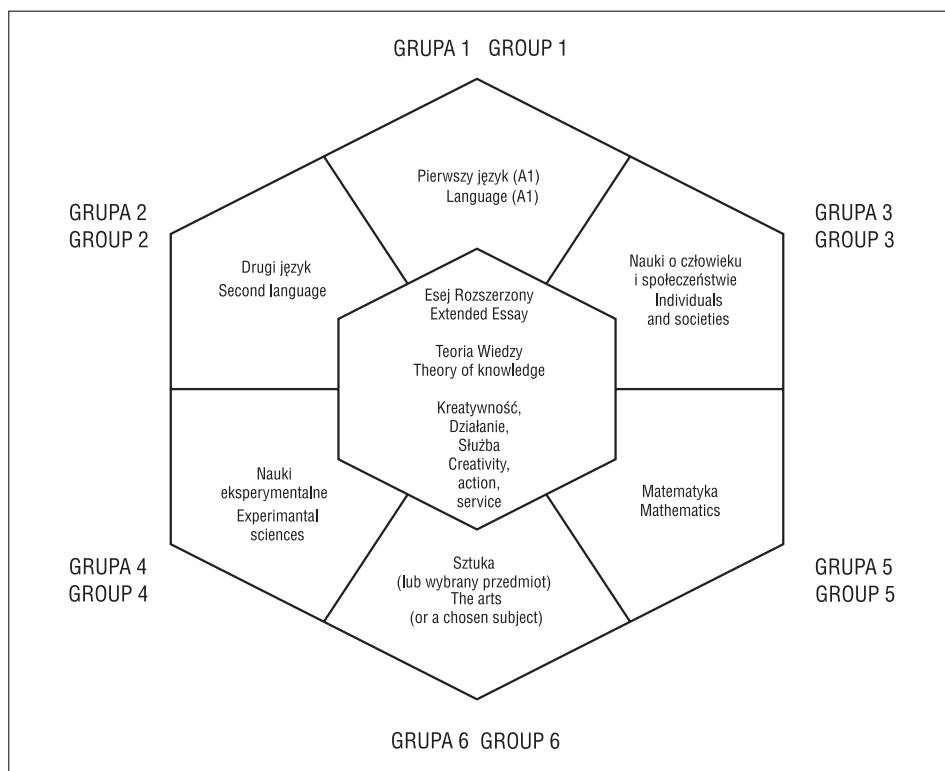
Przedmioty dostępne na Maturze Międzynarodowej są podzielone na 6 grup:

1. Pierwszy język – jest to najczęściej język ojczysty lub inny język, którym uczeń posługuje się tak jak językiem ojczystym.
2. Drugi język – w tej grupie znajdują się języki rekomendowane przez Organizację Matury Międzynarodowej; w rzeczywistości wybór jest bardzo szeroki, a ograniczają go jedynie możliwości kadrowe szkoły.
3. Nauki o człowieku i społeczeństwie: biznes i zarządzanie, ekonomia, geografia, historia, technologia informacyjna w społeczeństwie globalnym, filozofia, psychologia, antropologia społeczna i kulturowa.
4. Nauki eksperymentalne: biologia, chemia, fizyka, technologia projektowa, systemy środowiskowe.
5. Matematyka: informatyka, matematyka (kilka różnych programów).
6. Sztuka: muzyka, teatr, plastyka.

Wszystkie przedmioty są dostępne na dwóch poziomach – standardowym i wysokim. W trakcie kursu uczeń wybiera po jednym przedmiocie z każdej grupy, z czego przynajmniej trzy muszą być na poziomie wysokim.

Ogniwem spajającym cały system są 3 elementy centralne (ryc. 1). Pierwszym z nich jest „esej rozszerzony” – samodzielna praca badawcza z wybranej przez ucznia dziedziny opisana w eseju na 4000 słów. Drugi element stanowi „teoria wiedzy” – interdyscyplinarny przedmiot z elementami filozofii, na którym uczy się krytycznego myślenia i samodzielnego dochodzenia do prawdy. Wreszcie ostatnie ogniwo to „kreatywność, aktywność, służba”. Pozytywna ocena z tego przedmiotu wymaga od ucznia własnej inwencji i zaangażowania w działalność pozaszkolną, np. zajęcia sportowe, akcje kulturalne, ekologiczne, charytatywne itp.

Jak widać, struktura Matury Międzynarodowej nie jest skomplikowana, jednak znacząco odbiega od tej znanej z polskiej szkoły średniej, choćby ze względu na moż-

Ryc. 1. Struktura Programu Dyplomowego Matury Międzynarodowej

Źródło: Organizacja Matury Międzynarodowej, www.ibo.org

Figure 1. The structure of the International Baccalaureate Diploma Programme

Source: International Baccalaureate Organisation, www.ibo.org

liwość wyboru przez ucznia jedynie przedmiotów go interesujących. Drugą istotną różnicą jest brak ścieżek międzyprzedmiotowych scalających poszczególne dziedziny wiedzy i wprowadzających dodatkowe treści. Czy nie ma zatem w tym systemie miejsca na edukację regionalną, skoro nie wyszczególniono jej w spisie przedmiotów ani podstawie programowej?

Edukacja regionalna a system Matury Międzynarodowej

Uznając za słuszne przytoczone wcześniej argumenty co do celowości i wartości edukacji regionalnej, należy zastanowić się nad znalezieniem i wyeksponowaniem takich miejsc w systemie Matury Międzynarodowej, dzięki którym elementy wiedzy o regionie zostałyby włączone do programu nauczania.

Organizacja Matury Międzynarodowej publikuje szczegółowe założenia programowe do wszystkich przedmiotów w sylabusach dostępnych w szkołach. Po przeanalizowaniu tego typu publikacji dotyczących najbardziej popularnych przedmiotów (języka z gr.1, ekonomii, historii, geografii, biologii, chemii, fizyki, psychologii, filozofii, matematyki, teorii wiedzy)² udało się znaleźć nisze, które można zapełnić treściami regionalnymi:

- Historia. Syllabus przewiduje na poziomie wyższym możliwość analizy historii Europy, w tym Europy środkowej. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby zagadnienia o wymiarze europejskim wzbogacić przykładami bardziej lokalnymi.
- Biologia. Jeden z rozdziałów, pt. „Ekologia i ochrona przyrody”, pozwala na bliższe przyjrzenie się lokalnym walorom przyrodniczym, ich zagrożeniom i sposobom ochrony.
- Język z gr. 1. Poza zagadnieniami narzuconymi przez podstawę programową nauczyciel ma możliwość wyboru czterech dowolnych lektur z literatury danego kraju. Pojawia się zatem szansa zaznajomienia uczniów bądź z dziełami lokalnych twórców, bądź z pozycjami traktującymi o pożądanym regionie.
- Kreatywność, aktywność, służba. Uczeń ma możliwość uczestnictwa w przedsięwzięciach służących lokalnym społecznościom. Może to być aktywny udział w pracach domu kultury lub organizacji ekologicznej walczącej o zachowanie walorów przyrodniczych regionu.

Wszystkie wymienione okazje do poznawania swojego regionu mogą, ale nie muszą zostać wykorzystane przez uczniów i nauczycieli. Powstaje pytanie, co zrobić, gdy żadna z opisanych możliwości nie jest realizowana. Tu pojawia się zadanie dla nauczyciela geografii. Lekcje geografii są doskonałą okazją do wprowadzenia elementów edukacji regionalnej z kilku powodów.

Program nauczania geografii w systemie Matury Międzynarodowej zakłada wykonanie przez uczniów pracy terenowej. Jak podkreśla J. Angiel (2001), lekcje edukacji regionalnej przynoszą najlepsze efekty, gdy są prowadzone poza murami szkolnymi. Jeśli np. zaproponujemy uczniom badanie zróżnicowania atrakcyjności turystycznej

² A1 Language, 1999, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Economics, 2003, International Baccalaureate Organisation, Geneva
History, 2001, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Geography, 2003, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Biology, 2001, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Chemistry, 2001, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Physics, 2001, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Psychology, 1996, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Philosophy, 1994, International Baccalaureate Organisation, Geneva
Mathematics, 2006, International Baccalaureate Organisation, Geneva
TOK, 2006, International Baccalaureate Organisation, Cardiff

poszczególnych osiedli Krakowa, będzie to świetna okazja do zapoznania ich z bliską z historią i rozwojem przestrzennym tego miasta. Tym sposobem właściwie każdą pracę badawczą prowadzoną w najbliższej okolicy szkoły można wzbogacić o treści odnoszące się do całej miejscowości czy regionu.

Edukacja regionalna w swoich założeniach jest nakierowana na przechodzenie od treści regionalnych aż po globalne. Geografia w programie Matury Międzynarodowej wykorzystuje bardzo często przykłady z najbliższego otoczenia w celu prezentacji zjawisk uniwersalnych, charakterystycznych dla całego kraju lub świata. Świetnym przykładem tego rodzaju zagadnień jest podział miasta na strefy o różnych funkcjach. Na podstawie studiów nad Warszawą można wyciągać wnioski dotyczące innych wielkich miast. Jeszcze lepszym pomysłem byłyby studia porównawcze dwóch miast o różnej historii i charakterze.

Zarówno edukacja regionalna, jak i geografia w Maturze Międzynarodowej ma na celu kształtowanie postaw. Wychowując młodzież w duchu otwartości na inne kultury i tolerancji, wypełniamy zarówno założenia polskiego MEN, jak i Organizacji Matury Międzynarodowej. Najlepszą drogą do tolerancji religijnej, kulturowej czy rasowej jest obiektywna wiedza, a lekcje geografii są świetną okazją do jej przekazania.

Do zakresu treści edukacji regionalnej wchodzi promocja regionu poza jego granicami. Absolwenci programu Matury Międzynarodowej są uprawnieni do rozpoczęcia studiów praktycznie na wszystkich uczelniach świata. Jeśli zatem uda się zaciekawić uczniów ich najbliższym otoczeniem, staną się najlepszą i najbardziej wiarygodną reklamą regionu już po opuszczeniu murów szkolnych, być może na drugim krańcu globu.

Z przytoczonych przykładów wynika, że połączenie uniwersalnego programu kształcenia, jakim jest Matura Międzynarodowa, z założeniami polskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej dotyczącymi edukacji regionalnej jest nie tylko możliwe, ale wręcz samoczynnie wynika ze zbieżności zakładanych celów. Fakt konwergencji tych z pozoru odmiennych nurtów edukacyjnych dowodzi, że przejawy globalizacji, jakim niewątpliwie jest stworzenie uniwersalnego programu nauczania dla wszystkich szkół międzynarodowych na świecie, nie muszą stać w opozycji do starań społeczności lokalnych o zachowanie odrębności kulturowej regionów. Przeciwnie – cytując maksymę zapisaną podczas szczytu w Rio de Janeiro w 1991 r. „Myśl globalnie i działaj lokalnie” – edukacja wykorzystująca treści regionalne może okazać się wyjątkowo pomocna w zrozumieniu przez młodzież procesów działających w skali światowej.

Literatura

Angiel J., 2001, *Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie. Powołanie i zadanie na całe życie* [w:] *Edukacja regionalna*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa, 9-17.

Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe, 1995, MEN, Warszawa.

Dziedzictwo kulturowe w regionie. Założenia programowe, Dz. U. Nr 61 z dn. 19.06.2001r. poz. 625.

Diploma Programme Statistical Bulletin, Maj 2006, International Baccalaureate Organization, Cardiff.

- Królikowski J., 2001, *Edukacja regionalna w programie szkoły i szkolnych programach nauczania*, [w:] *Edukacja regionalna*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa, 21.
- Olbert L., 2000, *Wstęp*, [w:] H. Duda (red.) *Edukacja regionalna w zreformowanej szkole*, Opole, 4-5.
- Repsch E., 2000, *O edukacji regionalnej - dziedzictwie kulturowym w regionie* [w:] *Biblioteczka Reformy*, Zeszyt 24, MEN, Warszawa.
- Sielatycki M., 2001, *Wstęp*, [w:] *Edukacja regionalna*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa, 7.
- Sopot-Zembok B., Nocoń H., 2000, *Edukacja regionalna w systemie wychowawczym szkoły podstawowej – idea „małej ojczyzny” a uświadamianie wartości etycznych*, [w:] S. Bednarek (red.) *Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole*, Wrocław, 46-59.
- Taboń S., 2006, *Renesans edukacji regionalnej* [w:] *Edukacja i Dialog*, 4, 21-26.
- Ustawa o systemie oświaty. Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496, 1991, MEN, Warszawa.
- Syllabus: A1 Language, 1999, Economics, 2003, History, 2001, Geography, 2003, Biology, 2001, Chemistry, 2001, Physics, 2001, Psychology, 1996, Philosophy, 1994, Mathematics, 2006, TOK, 2006*, International Baccalaureate Organisation, Genewa, Cardiff.
- www.ibo.org (data dostępu 17.09.2007).

Elements of regional education in the International Baccalaureate programme

Summary

The article looks at the problems associated with the introduction of regional education elements into an international high school programme (International Baccalaureate – IB).

The first part of the article is an attempt to present the character of regional education in Polish school curricula. It is not a separate subject but a sort of interdisciplinary education path. Information about different regions is a part of history, biology, geography and Polish language classes. The article attempts to prove the need for introducing regional issues into school programmes despite the fact that the programme of interest is rather global in nature. Arguments supporting the need for regional education are presented in Table 1. Such arguments include the role of regional education in patriotic upbringing, cultural development, and personal identity development of pupils. Furthermore, the introduction of regional education in schools is mandated by Polish law (Ustawa o systemie oświaty 1991).

The final paragraph of the first part of the paper contains a list of principal aims, objectives, and contents of regional education programs recommended by Polish law. In the following part, an attempt is made to point out the possible ways of incorporating the previously mentioned assumptions into the International Baccalaureate system.

The second part of the paper is a general description of the International Baccalaureate curriculum. The structure of the system is presented as a diamond (fig. 1)

with six subject groups and three elements in the centre. Geography is a social science and is one of subjects in Group 3 concerned with the study of individuals and societies (Geography Syllabus 2003).

Finally – in the last part – an analysis of the syllabi of the most popular International Baccalaureate subjects leads to the conclusion that Geography is the best place to include regional issues in the Diploma Programme. The main areas of convergence of Polish regional education and International Baccalaureate Geography are the following:

1. IB Geography requires field research. At the same time, the best way to teach about a region is to teach the subject in the field (Angiel 2001);
2. Both the IB and regional education promote a “from local to global” way of thinking. It means that bigger issues are discovered by studying local issues;
3. The IB and regional education both aim to form proper attitudes among the youth. Both programmes expect pupils to become actively engaged in local initiatives by joining charities or ecological organisations;
4. One of the objectives of regional education is the promotion of the given region to the outside world. The International Baccalaureate Diploma is recognized by most universities in the world. Thus, its graduates have a very good opportunity to spread positive information about the given region all over the world. Of course, this assumes that their schools has supplied them with this kind of knowledge.

The conclusion is that, in spite of the different approaches taken by regional education programmes and the International Baccalaureate system, it is possible and even desirable to incorporate regional information in the IB curriculum. The ultimate goal of students learning to “think globally and act locally” is that they themselves as well as their communities benefit from this type of intellectual/social attitude.

*Arkadiusz Głowacz
Wydział Nauk Geograficznych
Uniwersytet Łódzki
ul. Kopcińskiego 31
90-142 Łódź
arek@widzew.net*

